

अर्जुन पन्थी, प्रत्यूष वन्त र हर्षमान महर्जन । २०७० । *नेपाली म्यागेजिनका २५ वर्ष (२०४६-२०७०)* । काठमाडौँ : मार्टिन चौतारी ।

पत्रकारिता पेशामा प्रवेशपछि निरन्तर 'दैनिक दौड' अर्थात् दैनिक अखबारमा आबद्ध यो टिप्पणीकारलाई पत्रिका (म्यागेजिन) सँग संलग्न हुने अवसर मिलेको छैन । अर्थात्, 'पत्रिकाकारिता'को अनुभव प्रत्यक्ष छैन । पत्रिका संग्रह गर्ने सोख भने मलाई २०४७ बाटै थियो । त्यसो त, दैनिक अखबार संग्रह सजिलो पनि हुँदैन, जति साप्ताहिक या पाक्षिक पत्रिका संकलन गर्न सकिन्छ । नेपालमा प्रकाशन हुने *जनमञ्च*, *हिमाल*, *नेपाल*, *मूल्यांकन*, *कानूनका* अतिरिक्त विदेशबाट प्रकाशित *आउटलुक*, *इण्डिया टुडे*, *टाइम*, *दि इकोनोमिस्ट*को नियमित संग्रह थियो- विचार तथा विश्लेषणयुक्त टिप्पणीका निम्ति । तर, २०७२ सालको भूकम्पसँगै घरको बोभ कम गर्ने क्रममा बाइस-तेइस वर्षदेखि संग्रहित म्यागेजिन 'तह लगाउन' बाध्य भइयो, अमिलो मन बनाउँदै ।

भन्डै एक महिना लगाएर पत्रिका छान्ने । स्वाभाविक थियो, त्यसक्रममा सबै पत्रिकामाथि सरसर्ती ध्यान केन्द्रित भयो । यसरी स्वदेशी र विदेशी पत्रिकामै रूमल्लिएकै बखत मार्टिन चौतारीबाट *नेपाली म्यागेजिनका २५ वर्ष (वि.सं. २०४६-२०७०)* पुस्तक समीक्षा निम्ति आग्रह आयो । त्यसले अभ पत्रिकाका विषयवस्तुमा घोरिन र घोलिन बाध्य तुल्यायो ।

पहिलेदेखि नै मनमा खल्लो लागिरहेको थियो, किन नेपाली शब्द 'पत्रिका' लाई नै सहज बोलीचालीमा नल्याएर अंग्रेजीको 'म्यागेजिन' प्रयोग गरियो ? त्यहीबीचमा प्राप्त मार्टिन चौतारीको अनुसन्धानमूलक पुस्तकको शीर्षकमै 'म्यागेजिन' शब्द रहेछ, यसले अभ खल्लो तुल्यायो । यसले 'म्यागेजिन' शब्दको नेपाली अर्थ नभएको हो कि भन्ने देखाउँछ । यद्यपि, पुस्तकको परिचय खण्डमा 'म्यागेजिन' नेपाली शब्द होइन भन्ने नै उल्लेख छ । बोलीचालीमा 'म्यागेजिन' प्रयोग भए पनि त्यसैमा कलम चलाउने र अनुसन्धानकर्ताले नेपाली शब्द प्रयोग गर्नुपर्थ्यो । 'म्यागेजिन' को सट्टामा 'पत्रिका' प्रयोग गरेको भए, शायद यो शब्दलाई स्थापित गर्ने अवसर मिल्थ्यो । किनकि, 'पत्र' ले अखबारलाई बुझाउँछ भने 'पत्रिका' ले 'म्यागेजिन' जनाउँछ । जसरी *हिमाल खबरपत्रिका* नाम स्थापित भएको छ ।

मूलधार, विचारप्रधान, वैकल्पिक र जनजातिसँग प्रमुख विचार बनाएका पत्रिकाको विश्लेषण गरिएको यस पुस्तकले पत्रकारितामा विचार मन्थनका निम्ति खुराक दिएको छ । जसरी साप्ताहिक र दैनिक अखबार आउँछन्, हराउँछन्, त्यही मारमा 'पत्रिका' पनि परेका छन् । कुनै बेलाका लोकप्रिय पत्रिका *जनमञ्च*

(२०४७), *विश्वमित्र* (२०५१), *काठमाडौँ टुडे* (२०५३), *समय* (२०६१) बजारमा छैनन् । त्यसरी नै मूलधारमा पर्न नसकेका विषयवस्तु समेट्ने घोषित उद्देश्यसहित 'वैकल्पिक पत्रिका' उदाउने, अस्ताउने र फेरि उदाउने क्रम जारी छ । धेरैजसो वैकल्पिक पत्रिका विदेशी सहायतामा सञ्चालित छन्, दाताले सहायता दिइरहँदासम्म प्रकाशित हुन्छन् । दाताको प्राथमिकता बदलिएसँगै सहायता परिवर्तन हुने भएकाले चर्चामै रहेका वैकल्पिक मिडिया पनि एकाएक हराउन पुगेका हुन् ।

समीक्ष्य पुस्तकमा खबर, विचार र केही हदसम्म विश्लेषणपरक *जनमञ्च* (२०४७), *हिमाल खबरपत्रिका* (२०५६), *नेपाल* (२०५७), *नारी* (२०५९) र माओवादी निकट पत्रिकाहरूको विशेष समीक्षा गरिएको छ । तीमध्ये *जनमञ्च* सत्र वर्षदेखि बजारमै छैन भने माओवादी निकट पत्रिकाहरू खुल्ने र बन्द हुने क्रम यथावत् छ ।

वि.सं. २०४६ को परिवर्तनपछि व्यावसायिक पत्रकारिताका निम्ति वातावरण बनेको हो । यो पुस्तक पनि त्यही कालखण्ड पछिका पत्रिकामा केन्द्रित छ । पञ्चायतकालमा पत्रकारिता चुनौतीको विषय थियो । कुनै पनि दिन शासकले प्रेस जफत गर्न सक्ने डरले लगानी निरूत्साहित थियो । पञ्चायती शासकले सूचना विभागको प्रेस पास भिडार पत्रकारको आवरणमा जासुसलाई सूचना संकलन गर्न पठाउँथे । त्यो कालखण्डमा पञ्चायतको विद्रोहमा लागेकाको घोषित उद्देश्य प्रजातन्त्र पुनर्स्थापनाको राजनीतिक 'मिसन' पूरा गर्नु थियो ।

जनमञ्चसँगै सिर्जित हलचल

२०४७ कात्तिकमा 'पब्लिकेसन्स नेपाल' बाट *साप्ताहिक जनमञ्च* 'पत्रिका' प्रकाशन हुन थाल्यो । रंगीन आवरणमा, भित्र अखबारी कागज प्रयोग गरी *जनमञ्च* आउँदा धेरैलाई आश्चर्य तुल्याएको थियो । खास गरी यस पत्रिकाले राजनीतिक विषयवस्तु बढी उठाउँथ्यो । दलमाथिको प्रतिबन्ध खुला हुँदै गर्दा राजनीति धेरैको चासोमा थियो । *जनमञ्च* पनि त्यसैमा केन्द्रित हुनु स्वाभाविक मानिन्थ्यो । त्यसले तत्कालीन शक्तिशाली पार्टी नेपाली काँग्रेसकै वरिपरि रहेर समाचार र विश्लेषण सम्प्रेषण गर्थ्यो । अर्थात्, 'काँग्रेसी धार' समातेको थियो ।

वि.सं. २०४७ देखि २०५२ सम्म काँग्रेस-कम्युनिष्टबीच यति प्रतिस्पर्धा थियो कि त्यसले समाज तहसम्मै विभाजन ल्याइदिएको थियो । काँग्रेस र कम्युनिष्टलाई एकअर्काको नाम सुन्न पनि मन नलाग्ने अवस्था थियो । यस अध्यायका लेखक अर्जुन पन्थीले पत्रकार जिवेन्द्र सिम्खडालाई उद्धृत गर्दै लेखेअनुसार २०४९ ताका तत्कालीन एमाले महासचिव मदन भण्डारीले आफ्नो मन पर्ने नेतामा वीपी

कोइरालाको नाम लिए । काँग्रेसको नेता मन पराएको विषय कम्युनिष्टलाई पाच्य थिएन । पुस्तकमै उद्धृत मोहनविक्रम सिंहको टिप्पणी काफी छ, "वीपीलाई मन पराउने पनि कम्युनिष्टको कतै नेता हुन्छ ?" (पृ. ४८) । त्यही समाजका प्रतिनिधि भएकोले पत्रकारहरू पनि राजनीतिक रूपले पूरै विभाजित थिए । अफ राजनीतिक मिसनकै लागि पत्रकारिता गर्नेले त्यही अनुरूपको लेखन शैली अपनाउनु अस्वाभाविक थिएन ।

पत्रिका प्रकाशन गरेर पत्रकारिताको बजार तताउन सकिन्छ भन्ने सवालमा जनमञ्चलाई 'कोसेढुंगा' मान्नुपर्छ । पञ्चायतको उत्तरार्द्धमै प्रकाशित फिल्मी पत्रिका कामना (२०४१), ज्ञानमूलक पत्रिका अन्तर्राष्ट्रिय मञ्च (२०४१) र सूचना तथा मनोरञ्जनमूलक पत्रिका युवामञ्च (२०४५) जस्ता पत्रिकाको बजार आकर्षक नै थियो । साहित्यिक खुराकका निम्ति मधुपर्क (२०२५) ले राम्रै चर्चा पाएको थियो । यद्यपि जनमञ्च आउनुअघिसम्म राजनीतिक विश्लेषणमूलक पत्रिका भने छँदै थिएन । त्यस अर्थमा प्रजातन्त्रसँगै उदाएको जनमञ्चले फरक स्वाद दियो । अनि, पत्रकार उत्पादनका हिसाबले सहयोगी बन्यो । यसै साप्ताहिकसँग सम्बद्ध र उत्पादित पत्रकारले कान्तिपुर दैनिकको प्रारम्भिक आधारभूमि तयार पारेका थिए । कान्तिपुर दैनिकको पहिलो सम्पादक योगेश उपाध्याय जनमञ्चका हर्ताकर्ता थिए । जिवेन्द्र सिम्खडा, तारानाथ दाहाल, नारायण वाग्ले, फोटो पत्रकार चन्द्रशेखर कार्की जनमञ्चमै हुर्केका थिए । त्यस अतिरिक्त साप्ताहिक अखबार देशान्तरमा दीक्षित रवि अधिकारी र रमेश केसी कान्तिपुर दैनिकको प्रारम्भिक खाका कोर्नेमा पर्छन् ।

पुस्तकको दोस्रो अध्यायमा लेखक अर्जुन पन्थीले जनमञ्चको सम्पादकीय समूह निर्माण गर्ने हरि अधिकारीको सन्दर्भमा उल्लेख गरेको तथ्य केही गलत छ । "अधिकारी पञ्चायतकालमा सरकारी जागीर छोडेर नेपाली काँग्रेसको राजनीतिमा लागेका थिए" (पृ. ३१) । काँग्रेसले २०४३ सालको राष्ट्रिय पञ्चायत सदस्य निर्वाचन औपचारिक बहिष्कार गरेको थियो । अधिकारी सरकारी जागीर छाडेर सीधै काँग्रेस प्रवेश गरेका व्यक्ति होइनन् । उनले २०४२ फागुनमा १६ वर्षे सरकारी जागीरे वृत्तबाट बाहिरिँदै २०४३ सालको राष्ट्रिय पञ्चायत सदस्य निर्वाचन लडेका थिए- 'धुमधुमका भूमिगत गिरोहसँग लड्ने घोषणासहित ।

हिमाल फरक रूपमा

पत्रकारिताको बजारमा वार्षिक हिमाल (२०४७) पनि जनमञ्चसँगै देखापरेको हो । तर विकास, वातावरण र समाजलाई बढी प्राथमिकता दिँदै यो वर्षमा एक

पटक मात्रै निस्कन्थ्यो । पुस्तक आकारमा प्रकाशित त्यति बेलाको हिमाललाई पत्रिका भन्न सकिँदैनथ्यो । पुस्तकको सातौँ अध्यायका लेखक पूर्ण बस्नेतका अनुसार २०५२ वैशाखदेखि तीन महिने बनेको र अर्को वर्ष २ महिने बनेको थियो त्यो हिमाल । वि.सं. २०५५ को अन्तमा द्वैमासिक 'विकास' हिमाल 'मूलधारे' या 'कर्पोरेट' पाक्षिक हिमाल खबरपत्रिकामा रूपान्तरित भयो (पृ. १८५) । रूप परिवर्तनसँगै यसले राजनीति, भ्रष्टाचार, आर्थिक, सामाजिक र मनोरञ्जनमूलक विधा समेट्यो । पछि २०६९ सालमा आएर यो साप्ताहिक भयो । बेलाखत महत्त्वपूर्ण विषय वा मुद्दाहरूमा सर्वेक्षणसहितको विश्लेषण प्रस्तुत गरी बजार तताउने मामलामा अग्रपंक्तिमै छ यो पत्रिका ।

अर्जुन पन्थीद्वारा लिखित पुस्तकको तेस्रो अध्यायमा हिमालमा प्रकाशित समाचारदेखि टिप्पणीसम्मका अन्तर्वस्तु प्रशस्त मात्रामा केलाइएका छन् । यद्यपि हिमाल को 'राजनीतिक रंग' केलाउने सन्दर्भमा लेखक अलमलमा परेको महसुस हुन्छ । यस लेखमा हिमालले "संवैधानिक राजतन्त्र र संसदीय प्रजातन्त्रको पृष्ठपोषण" गरेको तर्क गरिएको छ । हिमालको सम्पादकीय नेतृत्वमा धेरैजसो समय एमाले निकट पत्रकार रहेको तथ्य प्रस्तुत गर्दै 'वाम मार्गतिर अलिकति ढल्किएको' भनेर पनि लेखिएको छ (पृ. ८२) । विषयवस्तु संवैधानिक राजतन्त्र र संसदीय व्यवस्थाको पक्षमा उभिएको तथ्य प्रस्तुत गर्दै दक्षिणपन्थतिर ढल्किएको देखाउनु अनि पत्रिकालाई 'मध्यमार्गीय' वा 'वाममार्गतिर अलिकति ढल्किएको' संज्ञा दिइनुमा तालमेल देखिँदैन । राजनीतिक विषयवस्तु उठानका हिसाबले त यो दक्षिणपन्थतिर पो ढल्किएको हुनुपर्थ्यो । "संसदीय व्यवस्थाबारे पक्षपोषण गरिरहँदा चाहिनेभन्दा बढी सकारात्मक देखाउन खोजिएको" साथै, "विभिन्न कमीकमजोरी भए पनि संसदीय प्रजातन्त्रलाई निर्विकल्प व्यवस्था जस्तो मानेर हिमालले आफ्नो सामग्री पस्केको" भन्दै हिमालबारे लेखकले टिप्पणी गरेका छन् (पृ. ६५) । यसबाट लेखक पनि राजनीतिक आग्रहबाट प्रेरित रहेको स्पष्ट हुन्छ । किनभने संसदीय व्यवस्था बलियो तुल्याउनु हुँदैनथ्यो भन्ने लेखकको आशय यहाँ भल्किन्छ ।

अभ्र हिमालले युवालाई युद्धभन्दा व्यवसायतिर प्रेरित गर्न चाहेको जस्तो सकारात्मक विषयवस्तुलाई पनि पुस्तकमा नकारात्मक ढंगबाट विश्लेषण गर्ने प्रयास भएको छ । एक ठाउँमा उल्लेख छ, "युद्धको सट्टा व्यवसाय थालेको भए के हुन्थ्यो भन्ने काल्पनिक प्रश्नले व्यक्त गर्न खोजेको आशय 'यो युद्ध ठीक थिएन' भन्ने हो । यसले युवाहरू माओवादीले सञ्चालन गरेको युद्धतर्फ पहिला किन आकर्षिक भए भन्ने प्रश्नको उत्तर खोज्दैन । बरु युद्धमा लाग्ने उनीहरूको

रोजाई नै गलत थियो भन्ने आग्रह राख्दछ” (पृ. ७३) । *हिमाल*को यो ‘सकारात्मक’, अनि ‘खोजी समाचार’ हो । उसले युवालाई युद्धभन्दा व्यवसायतिर लाग्नु ठीक हुन्छ भनी असल बाटो देखाउन खोजेको देखिन्छ । यसरी एउटा पत्रिकाले सकारात्मक रूपले प्रस्तुत गरेको विषयवस्तुमाथि नकारात्मक दृष्टिकोण राखिनुले अनुसन्धानमाथि स्वाभाविक प्रश्न उठ्छ ।

फरक मापदण्डमा विश्लेषण

पुस्तकमा रमेश राईद्वारा लिखित कान्तिपुर पब्लिकेसन्सको *नेपाल* पत्रिकासम्बन्धी अध्याय पनि समेटिएको छ । अर्को अध्यायमा समेटिएको *हिमाल* र यस अध्यायमा *नेपाल*को विश्लेषण सन्दर्भमा अपनाइएको मापदण्ड र शैली भने नितान्त फरक छ । त्यसले गर्दा अन्योल सिर्जना हुन पुगेको छ । विभिन्न लेखकका लेखको संगालो प्रकाशन गर्दा त्यसमा लेखकका आ-आफ्ना मापदण्ड र विधि हुन सक्छन्, तर पाठकको दृष्टिकोणबाट हेर्दा एकै किसिमको विधि प्रयोग नहुँदा अनुसन्धानमूलक लेखलाई सहज ढंगले बुझ्न र मूल्यांकन गर्न गाह्रो हुन्छ । यहाँ *हिमाल*का हकमा उसका रिपोर्टिङ वा विषयवस्तुमा केन्द्रित रहेर विश्लेषण गरिएको छ भने *नेपाल*को सन्दर्भमा पत्रिका छाडेकाको हवाला दिँदै रिपोर्टिङभन्दा नितान्त आन्तरिक विषयमा प्रवेश गरिएको छ । *नेपाल* पत्रिकाको चिरफार गर्नुभन्दा कान्तिपुर पब्लिकेसन्सको आन्तरिक प्रशासनिक मामलामा यो लेख केन्द्रित छ । जसरी *हिमाल* खबरपत्रिकाको अन्तर्वस्तु केलाइएको छ, त्यही मापदण्ड *नेपाल*का हकमा पनि लागू गरिएको भए पाठकहरूले दुई पत्रिकाहरूलाई तुलनात्मक रूपमा बुझ्न पाउँथे । *नेपाल*सम्बन्धी अध्यायमा उल्लिखित केही तथ्य त्रुटिपूर्ण पनि छ । उदाहरणको लागि “किशोर नेपाल र उनको देशान्तर टीम २०५१ सालतिर कान्तिपुर आइपुग्यो” (पृ. ८८) । सही तथ्य त के हो भने किशोर नेपाल २०४७ सालमै देशान्तर साप्ताहिकबाट बाहिरिएका हुन् । त्यसपछि उनी सुखचि साप्ताहिकमा संलग्न रहे । छोटो समयमै सिर्जित विवादपछि वि.सं. २०४८ मा स्वतन्त्रता पाक्षिक पत्रिका प्रकाशनमा ल्याए । रंगीन कलेवरमा आएको उक्त अखबारलाई पछि साप्ताहिकमा रूपान्तरण गरिएको थियो । २०५१ माघमा स्वतन्त्रता साप्ताहिकको समूहले चाहिँ कान्तिपुर पब्लिकेसन्समा आबद्ध हुँदै साप्ताहिकको प्रकाशन थालेको हो ।

कम्युनिष्ट पार्टीको म्यागेजिन प्रकाशन गर्ने ‘रहर’ बारे अध्याय पाँचमा हर्षमान महर्जन र अर्जुन पन्थीको खोजी र विश्लेषण छ । हरेकजसो कम्युनिष्ट घटक र कतिपय नेताले आफ्ना विचार प्रवाह गर्न अखबार र पत्रिका दुवै सञ्चालन

गर्छन् । त्यसमा कतिपय नियमित छन्, कतिपयको अवसान पनि भइसकेको छ । वामपन्थी विचाराधारा प्रवाहमा *मूल्यांकन*को भूमिका महत्त्वपूर्ण थियो । त्यो पत्रिका बजारबाट हराउनु पाठकका लागि राम्रो थिएन । यसले कुनै पनि विषयमा वामपन्थी धारणा बुझ्न सहयोग पुऱ्याउँथ्यो । यसका पानाभरि वाम बुद्धिजीवीको निश्चित विषयवस्तुप्रतिको हेराइ र विश्लेषण हुन्थे । *मूल्यांकन*मा संलग्न सम्पादकदेखि सल्लाहकार समूहमा सामेल भएका व्यक्ति तथा लेखकसम्म वामपन्थी राजनीतिमा पनि संलग्न थिए । त्यसो त अनेक टुट-फुटमा रहेका वामपन्थी दल र तिनका नेताले आफूलाई स्थापित गर्ने क्रममा पत्रिका निकाल्ने र प्रयोजन समाप्त भइसकेपछि बन्द गर्ने खेल जारी छ ।

अर्कातिर, 'वैकल्पिक पत्रिका' ले पनि पुस्तकमा एक खण्ड प्राप्त गरेको छ । हामीकहाँ धेरैजसो वैकल्पिक पत्रिका मुलुककै लगानीमा नभएर वैदेशिक सहायतामा सञ्चालनमा आए, त्यसमा पनि दाताको प्राथमिकता पूरा गर्न । यहाँ ऋण तथा बजारको भ्रमेलो खेपर विज्ञापनबाट आर्जित रकम लगानी गरी निस्केका र सीमित दाता रिभाएको भरमा प्राप्त रकमबाट सञ्चालित पत्रिकालाई समकक्षमा राखेर विश्लेषण गरिएको छ । अनेकन समस्या र भ्रन्त भैल्लै सञ्चालित अरु पत्रिकाको खोजी नगरी दाताको चाहना पूर्तिमा प्रकाशित पत्रिकालाई महत्त्व दिइनु न्यायसंगत छैन । वैकल्पिक पत्रिकाले पत्रकार तथा पत्रकारिताको बजार र मानसिकता बिगार्न ठूलो भूमिका खेलेका छन् । किनभने मूलधारमा स्थापित पत्रकारलाई दाता सञ्चालित पत्रिकाले आकर्षक तलब उपलब्ध गराउँदै आफूकहाँ भर्ती गराउँछ । दाताले प्रयोजन सकिएपछि लगानी रोक्छन् र पत्रिका बन्द हुन पुग्छ । त्यसपछि त्यहाँ पुगेको पत्रकार कि त गैरसरकारी संस्थामा आबद्ध हुन बाध्य हुन्छ कि विदेशिन । डेढ दशकयता विदेशी सहायतामा पत्रकारिता गर्नुहुन्छ कि हुन्न भन्नेबारे बहस चलिरहेको छ । तर सरकारले यसबारे ठोस कानून या नीति ल्याउन सकेको छैन । यतातर्फ पनि ध्यान दिइएको भए राम्रो हुन्थ्यो ।

'म्यागेजिन सम्पादन/प्रकाशनको अनुभव' खण्डमा पत्रिकाका सम्पादकको अनुभव समाहित गरिँदा पुस्तक गहकिलो बनेको छ । किनभने पत्रिका चलाउँदाका चुनौती तिनकै अनुभवमार्फत व्यक्त भएका छन् ।

भन्डै ४५० पृष्ठको ठेली बनेको यो पुस्तक चर्चामा आएका पत्रिकाहरूको सामान्य चिरफार गर्न सफल छ । खट्केको विषय भनेको तुलनात्मक अध्ययन नगरिनु हो । भारतीय तथा अन्य मुलुकबाट प्रकाशित पत्रिकाले बजार विस्तार गरिरहेका छन् । हामी कहाँ अझै भारतीय पत्रिका *इण्डिया टुडे*, *आउटलुक* र *फ्रन्टलाइन*को राम्रो बजार छ । त्यसबाहेक नेपालमा *दि इकोनोमिस्ट* र *टाइम*का

समेत नियमित पाठक छन् । तिनीहरूको प्रस्तुति र हाम्रा पत्रिकाका प्रस्तुतिको तुलनात्मक विश्लेषण भएको पुस्तक अझ गहन हुने थियो ।

पत्रिका 'संग्रहयोग्य' पाठ्य सामग्री हो भने अखबार संग्रह गर्न कठिन हुन्छ । त्यसकारण पत्रिकाको बजार विस्तारमा प्रोत्साहित गर्नुपर्छ । त्यसका निम्ति, यति ग्रन्थ सिर्जना गरिसकेपछि अबका दिनमा पत्रिकाप्रति बढी रूचि जगाउन र बजार विस्तार गर्न के-के गर्नुपर्छ भनी सुभावा दिन सकेको भए यो प्रयास अझ दरिलो हुने थियो । कतिपय पत्रिकाको चिरफार गर्ने क्रममा अति भिना-मसिना र आवश्यक नपर्ने विषयवस्तुसमेत उठान गरिएकाले पुस्तक भद्दा हुन पुगेको छ । पत्रिकाको विश्लेषण गर्ने सन्दर्भमा केही ठाउँमा आत्मकेन्द्रित शैलीमा विश्लेषण गरिएका छन् । अर्कातिर, कतिपय अवस्थामा तत्कालीन राजनीतिक तथा सामाजिक परिवेशबारे कुनै उल्लेख नगरी पत्रिकाका विषयवस्तुको मात्र विश्लेषण गरिनुले सन्दर्भ बुझ्न कठिन हुन्छ । पत्रिकाको विषयमा अति बढी प्रवेश गरेर पनि परिस्थिति उल्लेख नगरिदिँदा लेखकको आग्रह हावी भएको भान पर्छ ।

चिप्लो कागज, अनि रंगीन कलेवरका सीमित पत्रिकाहरू नियमित छन् । शिक्षित जमातको क्रमसँगै पत्रिकालाई आकर्षक ब्रान्डमा स्थापित गर्न सकिने वातावरण छ । दैनिक अखबारसँग सम्बद्ध पत्रकार वास्तवमै 'दैनिक दौड' मा हुन्छन् । प्रत्येक दिन साँझ एउटा 'रिपोर्टिङ' बुझाउनुपर्ने तनावमा हुन्छन् । उनीहरूलाई 'एक दिने ध्याउन्ना' बाट बाहिरिन अप्ठ्यारो हुन्छ । सामान्य अवस्थामा तिनले चाहेर पनि अनुसन्धान या खोजीमूलक समाचार संकलन गर्न र लेख्न कठिन छ । साप्ताहिक वा पाक्षिक पत्रिकामा कार्यरत पत्रकारका निम्ति तुलनात्मक रूपले बढी समय उपलब्ध हुन्छ । क्षमता हुने रिपोर्टर विषयको गहिराइमा पुग्न सक्छन्, निष्कर्ष दिन सक्ने रिपोर्टिङ गर्न सक्छन् । यसले पत्रिका र पत्रकार दुवैलाई स्थापित गर्न सक्छ । दैनिक अखबारको विस्तारित रूप होइन कि तिनले उठान गर्न नसकेका विषयवस्तुमा पत्रिका केन्द्रित हुने हो भने पत्रिकाका लागि पर्याप्त पाठक र बजार उपलब्ध छ । अर्थात्, प्राथमिकताका क्षेत्र र लेखन शैली फरक हुनुपर्छ, ताकि पाठक पत्रिका संग्रह गर्न बाध्य होऊन् । त्यसो भएमा पत्रिका जीवन्त रहन्छन् ।

हरिबहादुर थापा

पत्रकार